

Сергій КОЗЛОВСЬКИЙ

кандидат історичних наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка (Львів, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4590-2433>
Електронна пошта: serg.kozlovsky@gmail.com

ТАТАРСЬКІ ВІЙСЬКА ХАНА ТОХТАМИША У БИТВІ НА ВОРСКЛІ 1399 р.: ОЗБРОЄННЯ, ТАКТИКА ТА ПЕРЕБІГ КАМПАНІЇ

У статті аналізується участь татарських загонів хана Тохтамиша як військового союзника князя Вітовта Кейстутовича у битві на р. Ворскла 1399 року. Встановлено, що наприкінці XIV ст. чимало татар мешкало у Великому Князівстві Литовському та брало участь у військових кампаніях князя. Розглянуто передумови появи татар у князівстві, орієнтовну чисельність їх військ, озброєння, перебіг битви, акцентовано на тактичному маневрі «оманливий відступ» та проаналізовано наслідки битви. Доведено, що ординці мали не лише чисельну перевагу, а й застосували більш ефективну тактику, аби не штурмувати ворожий укріплений табір. З'ясовано, що битва мала великі наслідки, насамперед для Тохтамиша, котрому не вдалося повернути ханський престол, а князівство не змогло здобути усі руські землі та отримати вихід до Чорного моря. Припускається, що князь Вітовт зробив висновки після битви, перейняв в ординців тактичні прийоми, зокрема «оманливий відступ» та застосував їх у війні проти Тевтонського Ордену, зокрема у битві поблизу Грюнвальда 1410 року.

Ключові слова: Велике Князівство Литовське, Золота Орда, татари, воєнне мистецтво, битва, військо, тактика, втрати.

Постановка проблеми. У 1390-х рр. унаслідок запеклого протистояння між ханом Золотої Орди (далі – Орда) Тохтамишем та самаркандським еміром Тимуром, перший зазнав поразки, був змушений полишити державу та шукати союзників для повернення трону. Таким союзником став литовський князь Вітовт Кейстутович, який взамін прагнув здобути підтримку Тохтамиша у встановленні контролю над руськими землями, усупереч інтересам Московії та Польщі. У 1397–1398 рр. Вітовт провів кілька експедицій на території Орди, ймовірно, для розвідки та підготовки до масштабної військової операції. Уже у 1399 р. об'єднане військо, до складу якого входили татари, поляки, тевтонці та інші, вирушило до меж Орди. Утім, участь татар у битві на р. Ворскла, як і в інших військових кампаніях князя Вітовта, не стали предметом наукових досліджень як у сучасній вітчизняній, так і зарубіжній історіографіях. Недостатньо дослідженими також залишаються питання чисельності татарських загонів у війську Вітовта, їх тактика й озброєння.

Аналіз досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що військова кампанія Вітовта у 1399 р. за мірками Середньовіччя була масштабною

та зіграла вагому роль, передусім для Литви, власне самій битві дослідники приділили досить мало уваги. Тема залишається недостатньо вивченою, що зумовлено, у першу чергу, обмеженою джерельною базою. Східні хроністи згадують про битву кількома реченнями лише у контексті інших подій. Серед європейських літописців більш-менш об'єктивну та достовірну інформацію представив Йоган фон Посільге. Ян Длугош, Мацей Стрийковський та інші, у свою чергу, займались компіляцією, звеличували польських воїнів, допустили багато помилок, що було виявлено під час детального аналізу та перехресного цитування джерельної інформації (Scriptores rerum Prussicarum, 1866; Długosz, J. 2009; Стрийковський, М. 2011). Зауважимо також, що археологічні дослідження на місці, де відбулася битва, не проводились масштабно. Литовський дослідник З. Івінскіс, описавши битву в контексті історії Литви, вказав, що у ній загинуло понад 20 князів (Ivinskis, Z. 1991). М. Радох у своїй статті розглядає видатки Тевтонського Ордену, у тому числі на військову кампанію 1399 року (Radoch, M. 2006). В. Жук є однією з небагатьох дослідниць, які розглядали безпосередньо битву, однак, автор-

ка зосередила увагу передусім на місцевості, де відбулося зіткнення військ Вітовта та ординців (Жук, В. 1999). Таким чином, аналіз джерельного та історіографічного матеріалу засвідчив, що тематика битви на р. Ворсклі 1399 р., як і загалом військових кампаній Вітовта проти Орди, є недостатньо вивчена і має низку прогалин – відсутність точних даних щодо чисельності війська Литви та татарських загонів Тохтамиша й статистики втрат сторін, дуже короткий опис перебігу битви.

Метою статті є комплексний аналіз участі татарських загонів хана Тохтамиша у битві при Ворсклі 12 серпня 1399 р. між військом Орди та об'єднаними силами під командуванням литовського князя Вітовта на основі критичного аналізу тогочасних джерел та сучасного дослідницького матеріалу з даної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Після смерті хана Джанібєка у 1357 р. у Золотій Орді розпочався тривалий період міжусобиць та боротьби за владу, зумовлених значною кількістю претендентів на престол. У 1378 р. за сприяння самаркандського еміра (гургана) Тимура ханом проголосили Тохтамиша – нащадка хана Джучі з роду Чингізидів. Згодом Тохтамиш здобув Сарай і об'єднав усі володіння Джучидів, проте, мав територіальні інтереси у Персії та у Центральній Азії. У 1385 р. хан провів рейди на територію сучасного Азербайджану та північно-західного Ірану, а наступного року розграбував Тебриз (Bernardini, М. 2017, pp. 109–110). Тимур протягом 1382–1385 рр. підкорив Хорасан та всю Східну Персію. Між Тимуром та Тохтамишем спалахнула війна і 18 червня 1391 р. на р. Кондурча відбулась битва. Тохтамиш, маючи перевагу у чисельності (200–300 тис. воїнів проти 100 тис. противника), розраховував на перемогу (Verdiyev, М. 2019, s. 139). Однак Тимур робив ставку на професіоналізм своїх воїнів та ефективну тактику – воїни еміра відбили флангові атаки противника, завдали контрудару та здобули перемогу, хоча обидві сторони зазнали значних втрат.

Тохтамиш відновив сили та у 1395 р. здійснив вторгнення у Ширван. 14 квітня 1395 р. поблизу р. Терек відбулася ще одна битва між військами Тимура й Тохтамиша. Обидва війська мали приблизно однакову чисельність, до 30 тис. воїнів кожне, однак, ординці повторили помилку минулої битви, коли атакували ворога першими, але не змогли зім'яти опонентів. Частина війська Тохтамиша перейшла на бік Тимура, війська еміра завдали контрудару, оточили ординців та розгроми-

ли їх (Favereau, М. 2021, р. 287). Переслідуючи Тохтамиша, Тимур зруйнував чимало ординських міст, зокрема Сарай та Астрахань, спустошив Крим. Новим ханом Орди за сприяння беклярбека Едигея став Тимур-Кутлуг (Темір-Кутлуй). Тохтамиш змушений був утікати до Великого Князівства Литовського та просити допомоги у литовського князя Вітовта.

За свого правління Вітовт зміцнював обороноздатність князівства й прагнув мати протидію щодо Польщі, Московії та інших держав. Якби Тохтамиш повернув собі владу в Орді, то був би зобов'язаний литовському князю й надавав би допомогу у протистоянні з ворожими державами. На думку дослідника Б. Черкаса, Вітовт Кейстувович прагнув перетворити Золоту Орду на свого союзника та певною мірою політичного клієнта (Шурхало, Д. 2019). Тохтамиш в обмін на допомогу від литовського князя погоджувався на номінальну передачу Вітовту руських земель, включаючи Київ, Чернігів, Волинь, позаяк там уже правили місцеві удільні князі з роду Гедиміновичів (Vernadsky, G. 1969, р. 75). Литовський дослідник З. Івінскіс стверджував, що хан просив допомоги у Литви ще у 1393 році (Ivinskis, Z. 1991, р. 314). Варто зазначити, що у князівстві мешкало чимало татар, які оселилися там, ймовірно, наприкінці XIII ст. після навали монголів на територію Русі та Європи. Історик С. Кричинський зазначає, що литовські князі Гедимін та Ольгерд уклали союзи з татарами, щоб використовувати їх загоны у конфліктах з Орденем, Польщею та Московією (Kruczynski, S. 1998, s. 6). На думку польського хроніста М. Стрийковського, перші татари з'явилися у Литві у 1315 р. та допомагали князю Гедиміну у боротьбі з тевтонцями: *«Гедимін натомість вишикував татар з луками спереду, а литву виставив у загальній великій загін, в якому сам став, а русичів – новгородців і полочан – розмістив з боків і ззаду. І коли обидва війська зішлись до битви на два постріли з лука над рікою Зеймілою, відразу з великим і шаленим воланням, криком, гуком і вереском обидві сторони завзято кинулися одна на одну і різні голоси різних народів було чути»* (Стрийковський, М. 2011, с. 443). Перші татарські поселення у Литві були засновані приблизно у 1350 р. біля річки Ваки (Воке) – Сорок Татар (Кірк), Казаклари, Колнолари, Мерешляни, Мелеховці, Хазбієвічі (Казбеї) (Якубаускас, А. 2018). Можливо, татари також брали участь у походах литовців на польські землі у 1350 та 1352 роках (Kričinskis, S. 1993, р. 18).

У роки правління князя Вітовта Кейстутовича ще більше татар оселилося у Литві. Прибулі отримували земельні наділи, право на проживання, могли будувати мечеті, взамін чого несли кінну військову службу (Chazbijewicz, S. 2010, s. 8). Такі загони могли застосовувати не лише проти зовнішнього ворога, а й проти бунтівників, опозиції серед литовської знаті. Князь Вітовт був популярним та шанованим серед литовських татар – його називали «Ваттад», вимовляли його ім'я поряд із іменами халіфів, згадували під час служіння у мечетях (Chazbijewicz, S. 2010, s. 8). Князь жертвував татарам замок у Ліді та місцевість довкола міста. Деякі історики, передусім європейські хроніки, спираючись на писемні джерела, стверджують, що Вітовт здійснив кілька експедицій на території Орди, аби примусово переселити частину татар на територію князівства.

Перший похід Вітовта мав місце, ймовірно, у 1397 р. – литовське військо наблизилось до Криму, захопило кілька тисяч полонених, яких згодом оселили поблизу Тракая. М. Стрийковський так описував цей похід: *«Великий литовський князь Вітовт-Олександр, встановивши спокій у Литві, 1397 року відправився сам у похід проти татар із великим військом. Переправившись через річку Танаїс, яку татари й москвини називають Доном, він зустрів велику кількість татар і напав на них. Тут він захопив у неволю їх багато тисяч із жінками, дітьми та майном і перевіз їх до Литви. Одну їх частину він відіслав братові, королю Ягайлові до Польщі, які, охрестившись, стали одним народом з поляками, а другу частину посадив у Литві над річкою Вакою та в інших місцях»* (Стрийковський, М. 2011, с. 595–596). Про похід Вітовта згадує й німецький хроніст Йоган фон Посільге, згадуючи про те, що у поході з литовцями були й воїни Тохтамиша (Scriptores rerum Prussicarum, 1866, s. 216).

Наступного року литовці та союзні до них татари знову побували у Криму, розграбували Мангуп та Керич. За іншими даними, литовське військо атакувало Північний Крим, наблизилось до р. Дон (Codex epistolaris Vitoldi, 1885, s. 95). Похід теж відображено у записах фон Посільге: *«Того ж самого літа князь Вітовт з великим військом з литовців, русів та християн, та з певним числом з Пруссії (але їх було небагато) пішов на татар на добрих 200 миль поза Вільно; і побудував замок внизу, на ріці Дніпрі і тому земля (країна) підкорилася йому. Замок був збудований з глини з камінням упродовж 4 тижнів і названо цей*

замок городом святого Іоана» (Scriptores rerum Prussicarum, 1866, s. 222). Наближення війська Вітовта до Кафи є спірним питання, ймовірніше, литовці здійснили рейд на територію Орди у степовій зоні. Цими походами Вітовт Кейстутович, можливо, прагнув переманити частину татар на бік Тохтамиша, показати могутність останнього, що дало б результат у подальшому поверненні трону. Цікавою є думка дослідника М. Ждана, який вважав походи Вітовта розвідувальними, аби у подальшому провести масштабну кампанію (Zdan, M. 1930, s. 540–541). Також варто зазначити, що згадана Посільге «фортеця» вочевидь являла собою незначні укріплення – невисокі стіни, рови та вали. Зауважимо, що жоден хроніст не згадує про битву між військом Вітовта та ординцями. Польський хроніст Ян Длугош у своїх записах зазначив, що Вітовт досягнув р. Дон: *«Зібравши значну кількість війська з поляків, литвинів та русинів, напав на землю і територію татар. Хоча пройшов її усю, сіючи спустошення, аж за ріку Дон (Танаїс) і поблизу найбільшої з рік – Волги, однак не зустрів жодного опору, вдерся до місця перебування татар, званого ордою, узяв у неволю кілька тисяч татар з жінками, дітьми і худобою і спровадив їх на Литву»* (Długosz, J. 2009, s. 288–289). На думку Яна Длугоша, Вітовт Кейстутович половину бранців оселив у Литві, де вони зберегли свою віру, а іншу половину відправив до Польщі, де вони прийняли християнство, розчинились серед місцевого населення. Далі інформація Я. Длугоша була фактично скопійована іншими хроністами, зокрема Матвієм Меховським, Бернгардом Ваповським та іншими (Miechowa, M. 1519, s. 274; Wapowski, B. 1847, s. 133–134). Йоахім Бельський стверджував, що Вітовт оселив татар у долині р. Ваки (Bielski, M. 1856, s. 495). На думку дослідника А. Якубаускаса, після походів Вітовта, географія розселення татар у Литві розширилася – вони розселилися в Райжяй, Високому Дворі, Бутримонісі, Свентянах, Солечниках, Каунасі та інших населених пунктах (Якубаускас, А. 2018).

Здійснивши походи у 1397–1398 рр., Вітовт вирішив провести масштабну військову експедицію до Орди у 1399 р. і, вочевидь, посадити на престол Тохтамиша, а також здобути контроль над руськими землями, як це зазначено у Софійському літописі: *«І похвалявся на Орду Вітовт, кажучи: “Підемо, полонимо землю татарську, переможемо царя Темір-Кутлуя, візьмемо царство його і поділимо його скарби; і посадимо в Орді на царстві його царя Тохтамиша. А сам*

сяду на Москві на великому княжінні, на всій Руській землі”» (ПСРЛ, 1851, с. 251).

За різними даними, Вітовт зібрав понад 38 тис. воїнів – загони Тохтамиша, литовців, що склали левову частку, тевтонців, поляків, волохів, жемайтів, русичів. На думку М. Радоха, Вітовт домовився про участь тевтонців у поході під час особистої зустрічі з великим магістром Ордену – Конрадом фон Юнгінгеном у квітні 1399 року (Radoch, M. 2006, s. 467). Серед учасників походу був також комтур Рагніту Марквард фон Зальцбах, лицарі Ганс та Фома Зурвілі (Сурвілі) (Białuński, G. 2012, s. 36). Про те, що Тевтонський Орден надав Вітовту військову допомогу свідчать не лише записи хроністів, фінансові документи Ордену, а й археологічні знахідки. Так, у 2012 р. поблизу р. Ворскли було знайдено монету «хальбшотер» (Halbschoter), яку карбували в Ордені (Orlyk, V. 2012, p. 94). За різними підрахунками, Орден надав 100 списів («копій») – це приблизно 500 осіб, включаючи 100 важкоозброєних воїнів. Варто зауважити, що кількісно склад «списа» як бойового підрозділу точно невідомий. У Пізньому Середньовіччі – «спис» («копіє») був найменшою тактичною військовою одиницею і складався з лицаря, його зброєносця, кількох списників (копійників), мечників, лучників (власне, склад підрозділу визначався фінансовими можливостями лицаря, який міг виставити одночасно від кількох до кількох десятків піших воїнів). Тобто «спис» складався з близько 10–20 воїнів (у середньому – 1 лицар і 15 інших). Дослідниця О. Білецька міркує, що у війську Вітовта могли перебувати й французькі лицарі (Білецька, О. 2004, с. 132). Якщо говорити про участь у поході польських загонів, то це були, ймовірно, воїни окремих шляхтичів, за різними даними до 400 списів (до 2 тис. осіб). Наприклад, загони Поділля очолював місцевий намісник, краківський воєвода та каштелян Спитко Мельштинський. Окрім нього, на думку хроніста Яна Длугоша, у поході брали участь Сендзівой із Остророга, Доброгост із Шамотул, мазовецький воєвода Ян Гловач із Лежениць та інші (Długosz, J. 2009, s. 284). М. Стрийковський з цього приводу писав так:

*Вітовт, сп'янілий після першого звитяжства.
Розпалений незгасним смолоскипом слави.
Збирав військо цілий рік, хоча одмовляли
Король і королева, ще й внутрішній розбрат
Роздмухували гордовиті хрестоносці.
Та наміру Вітовта не погамували.
Від того, що задумав, він не відступився,*

*Не дав ні королю, ні німцям верховодить.
Помирився з німцями й від них узяв поміч –
П'ятсот збройних рейтарів, мужністю
відомих.*

*Рушила до Вітовта і вся жмудська шляхта.
Втішена з того, що прусси їй дали спокій.
І князі удільні згуртувалися дружно,
Злетілися, як рої до матки бджолині.
Так уся потуга Литви й Польщі готова
Була до бою, достойному на підмогу*
(Стрийковський, М. 2011, с. 596).

Детальний аналіз участі руських загонів засвідчує, що це, вочевидь, були воїни зі Смоленщини, Київщини, Поділля та Волині. Основною ударною силою були важкоозброєні воїни – понад тисяча литвинів, 400 поляків, 100 тевтонців. У джерелах згадано, що з Вітовтом Кейстутовичем у похід вирушило понад 50 різних удільних князів.

Аналіз тогочасних джерел та історіографії із запропонованої проблематики дає змогу визначити кількість татарських загонів у литовському війську у межах від 1 до 3 тис. вершників (частина з них була набрана з власне литовських татар, розселених навколо Ліді, Тракая, Каунаса, а також загонів, приведених ханом Тохтамишем). Вважаємо за доцільне погодитися з запропованою кількістю татарських воїнів у війську князівства, позаяк у попередніх кампаніях Вітовта проти Орди брала участь така ж кількість татарських вершників, а загальна кількість осілих татар на території князівства могла сягати понад 15 тис. осіб (Chazbijewicz, S. 2010, s. 8).

Варто сказати і про озброєння та воєнне мистецтво об'єднаного війська Вітовта. Литовці поступалися в озброєнні полякам і тевтонцям. На думку дослідника А. Галушки, литовське лицарство носило кольчуги, посилені плитовими елементами (Галушка, А. 2016, с. 169). Головною ударною зброєю литовських вершників був легкий спис та сулиці (дротики). У ближньому бою литовські воїни використовували мечі, шаблі та різноманітні кинджали. Литовські піхотинці носили переважно шкіряні обладунки, щити, були озброєні піками, списами, бойовими сокирами та мечами. Польські та тевтонські лицарі мали повний комплект важких захисних обладунків, мечі та списи. В об'єднаному війську були арбалетники та артилерія. Якщо говорити про загони Тохтамиша, то левову частку його воїнів складали, ймовірно, кінні лучники та легкоозброєна кіннота.

Найявний археологічний та джерельний матеріали не дають чіткої картини озброєння татарсько-

го війська, втім, можна припустити, що основну масу загонів хана Тохтамиша становили озброєні луками вершники, завдання яких полягало в масованому обстрілі противника, флангових ударах, захисті важкої кінноти та різних тактичних маневрах. Такі воїни носили переважно шкіряні обладунки або легкі металеві. Заможні воїни носили кольчуги, ламелярні обладунки, лускаті обладунки, байдани (кольчуги із плоскими кільцями), куюки-бригандини, наручі та поножі. Згодом лускаті куюки стали найпоширенішим типом обладунків. Ламелярні обладунки являли собою набір невеликих пластинок із системою отворів, через які просмикувалися ремінці, що з'єднували пластинки у стрічки, а стрічки – у великі деталі панцира. Окремі заможні татарські воїни могли використовувати ламінарні обладунки – довгі, горизонтальні металеві смуги, з'єднані ремінцями. Нерідко ламінарні та ламелярні елементи поєднували в одному обладунку. Татарські воїни були озброєні шаблями, мечами, палашами, списами, булавами, перначами, сокирами-клевецьями та іншими зразками холодної зброї (Nicolle, A. 2022, p. 67). Лучники використовували композитні луки та луки «монгольського типу». Ординці віддавали перевагу шаблям, оскільки вони були значно легшим за мечі, сокирам, булавам та іншим ударним зразкам, якими можна було оглушити та вибити із сідла ворожого вершника. Варто припустити, що збір князівського війська розпочався у Вільно, а далі воно вирушило до Києва, на шляху до нього приєднувалися різні загани. Навряд чи об'єднане військо планувало подолати понад 1 300 км і дійти до Сарая, а намагалось, скоріш за все, взяти під контроль певну територію, де міг закріпитися Тохтамиш як законний ординський хан.

Обидва війська наблизилися до р. Ворскла (суч. Полтавська область) на межі територій Золотої Орди. На думку дослідниці, краєзнавиці В. Жук, битва відбулася на лівому березі Мерли, лівої притоки Ворскли, оскільки на правому березі були литовські фортеці, рови та вали (Жук, В. 1999, с. 17). Поблизу с. Лихачівка під час археологічних розкопок під керівництвом І. Зарецького були знайдені залізний спис, стріли, наконечники стріл та різні прикраси, а у XIX ст. місцеві мешканці витягли із р. Мерли дві гармати, одна з яких мала довжину до 4 м (Петренко, І. & Боєчко, В. 2023, с. 19).

Загальноприйнятою датою битви на р. Ворскла вважають 12 серпня 1399 року. Підійшовши до Ворскли, за даними писемних джерел, Вітовт

до п'яти днів очікував ворога. У Йогана фон Посільге можна прочитати таке: «Зібрав Вітовт велике військо і йому було послано на допомогу сто пруських списів. Також від Польщі 400 таких самих. Після цього пішов Вітовт на того татарського імператора за добрих 32 милі по той бік Києва; там він зупинився на одній річці і чекав до битви добрих п'ять днів» (Scriptores rerum Prussicarum, 1866, s. 230). Далі прибуло об'єднане військо ординців під командуванням Тимур-Кутлуга та Едигея, що за різними даними, налічувало 90–100 тис. осіб. Про чисельну перевагу ординців над військом Вітовта згадує хроніст Ян Длугош: «Величі і числа того війська не можна було уповні оцінити, але у порівнянні з ним військо великого князя литовського Олександра і християн здалося маленьким» (Długosz, J. 2009, s. 288). Щоб уникнути кровопролиття, краківський воєвода Спитко Мельштинський звернувся до ординців із пропозицією укласти мир (Rambaud, A. 1904, pp. 135–136). Можливо, саме тому військо Вітовта кілька днів простояло поблизу Ворскли. Небезпідставним є припущення, що краківський каштелян таким чином бажав виграти час, аби литовці та їх союзники зміцнили свої позиції, адже Вітовт звелів війську збудувати укріплений табір, зупинити атаку ординців, а потім завдати контрудару, застосувавши й артилерію. Як зазначалось раніше, у р. Мерла були виявлені гармати. Про укріплений табір Вітовта згадано й у Никонівському літописі: «Вітовт стояв на другому боці ріки Ворскли в обозі, у кованих возах на залізних ланцюгах, з багатьма пиццями і гарматами і самострілами» (ПСРЛ, 1897, с. 174). Попереду хоругв Вітовт вишикував артилерію та арбалетників.

Натомість у руських літописах стверджується, що саме Тимур-Кутлуг був ініціатором перемовин, бажачи виграти час до прибуття інших туменів, зокрема основних сил воєначальника Едигея (ПСРЛ, 1897, с. 173). Коли прибув Едигей, він вишикував війська у шість корпусів, котрі ділилися на три кули (полки). Сам Едигей очолив резервний полк, який заховав у яру. Попереду війська Орди зайняли позиції загони кінних лучників.

Воїни Тимур-Кутлуга та Едигея атакували військо Вітовта першими – кінні лучники розпочали масований обстріл перших рядів війська Вітовта, натомість артилеристи та арбалетники Вітовта відкрили вогонь у відповідь. Легка кіннота ординців звернула вправо, намагаючись уникнути великих втрат, і потрапила під удари татарських

загонів хана Тохтамиша. Далі, вишикувавшись у клин, удару завдали основні сили війська Вітовта. Назустріч цим силам виступила важка кіннота Орди. Розпочався запеклий бій, який М. Стрийковський описав так:

*Наші шаблями, вогнем рушничним їх нищать,
А татари з луків без упину стріляють,
Дмитро-Корибут у гуцу татар увірвався,
Сік, поки його загін не був збитий кіньми.
Крики й гул розносяться над полем битви
Подібно до хвиль морських, збурених вітрами.
Коли до кривих берегів з півночі лунуть,
Як Еол їх гонить на дужих своїх крилах.
Стріли з посвистом летять з того й того боку,
в полях, як рої бджолині, в'ються загони.
Брязк шабел, мечів, зброї хряск, поранених
лемент*

(Стрийковський, М. 2011, с. 598).

Розпочалися ближні бої, жодна із сторін не могла здобути перевагу. Вітовт вирішив кинути у бій резерви, після чого військо ординців почало відступати (Favegeau, M. 2021, p. 290). Багато істориків наголошують на тому, що це був «оманливий відступ» – улюблений тактичний прийом ординців. Цілком можливо, що вони вдалися до такого маневру, враховуючи, що в яру очікував полк під командуванням самого Едигея. Помилково вважати, що монголи винайшли та першими застосовували цей тактичний прийом. Оманливий відступ згадується у давніх китайських військових трактатах, його застосовували карфагенський полководець Ганнон у битві при Акраганті 262 р. до н.е. проти римського війська, угорці у битвах поблизу Брента (899 р.) та Аугсбурга (910 р.), нормани у битвах поблизу Діррахії (1081 р.) та Гастінгсі (1066 р.), сельджуки у битві при Харрані (1104 р.) та інші. Цей тактичний прийом полюбили застосовувати і монголи, маючи ефективну маневрену легку кінноту. У 1220 р. військо Чингізхана виманило та розгромило гарнізон Самарканда. Неодноразово монголи застосовували оманливий відступ проти військ європейських країн, коли важкоозброєну кінноту заманювали у засідку, відірвавши від піхоти, та з усіх сторін розстрілювали з луків (Smojver, D. 2022, p. 46). Навіть якщо стріли не пробивали лицарських обладунків, вони вбивали коней, а піших лицарів легко добивали або брали у полон. Особливо успішним був «оманливий відступ», коли монголи атакували ворога, вистроєного у лінію з флангів (Hildinger, E. 1996, p. 26). Спрацював тактичний прийом й у битві на р. Ворскла – кіннота

Вітовта почала переслідувати ординців, відійшла від табору, воїни порушили стрій, оголили фланги та були атаковані татарами.

Йоган фон Посільге так описує ці події: «Татари не хотіли рухатись вперед. Потім Вітовт мав раду і лишив табір, і пішов звідти вперед на три милі. Тут напали татари, як на гріх, коли ті тільки отаборилися, і вдарили на них і ще було до вечора дві години сонця, але піднялася така велика курява, що татари їх оточили і били пішим строєм, і ці били їх багато більше; і була вбита більша частина прусів і тих, що з Польщі» (Scriptores rerum Prussicarum, 1866, s. 231). Ординці також зайшли литовцям з тилу та оточили їх. М. Стрийковський теж згадує про те, що ординці оточили литовців та їх союзників:

*Тим часом татари охопили півколом
Наших, що злякались незчисленної сили.
Але довго від татар мужньо одбивались,
Вітовт бачить, що зле, й утік із Свидригайлом,
Остророгом, Шамотульським, учинивши
хитро.
Татари били, сікли кого запопали,
Але і їх згинуло кількадесят тисяч.
Воєвода краківський Спітек, хоч міг утекти.
Повернувся до своїх, волів з ними вмерти.
Купчилися коло нього, щоб живим схопити.
Та він боронився до останньої миті*

(Стрийковський, М. 2011, с. 598).

У Никонівському літописі згадано про оточення військ Вітовта та втечу Тохтамиша: «Але литва міцно билася, і йшли стріли як сильний дощ, і так почала перемагати литва князя Едигея ординського. І потім встиг цар Темір-Кутлуй з великою татарською силою, і обійшов їх докола, і була битва люта і січа дуже зла, і знову почали перемагати татари. І здолав цар Темір-Кутлуй і переміг Вітовта і всю силу литовську, а цар Тохтамиш, побачивши оце, поперед усіх кинувся тікати» (ПСРЛ, 1897, с. 175). Можна припустити, що легкоозброєна татарська кіннота хана Тохтамиша не змогла ефективно протидіяти важкоозброєним вершникам Орди. Військо Вітовта Кейстутовича дійсно зазнало поразки та розпочало відступ, ординці увірвалися до табору опонентів. Тохтамиш змушений був рятуватися втечею, адже Тимур-Кутлуг не пощадив би претендента на ханський трон Орди. Вдалося рятуватися Вітовту Кейстутовичу, Маркварду фон Зальцбаху, однак, загинуло приблизно 20 князів (Ivinskis, Z. 1991, p. 318). Серед загинувших був і Спитко Мельштинський – намісник Поділля. Ян Длугош теж згадував про великі втрати війська

Вітовта, зокрема з боку поляків у полон потрапили Щучка з Войшина, Рафал з Тарнова, загинули Ян із Лежениць, Варш із Міхова, Гануш Вадвіц із Діброви та інші (Długosz, J. 2009, s. 291). У Никонівському та Софійському літописах згадано, що загинули князі Андрій Полоцький та Дмитро Брянський, онук Гедиміна – Михайло Євнутієвич, Іван Кіндир, Гліб Смоленський та багато інших (ПСРЛ, 1897, с. 175; ПСРЛ, 1851, с. 252). Хроніст М. Кроммер зазначав, що загинули князі Андрій та Дмитро Корибути та ще дев'ять литовських та руських князів (Kromer, M. 1857, s. 750–752). У жодному джерелі не вказано про хоча б приблизні втрати сторін. У 1416 р. під час Констанцького собору була розглянута справа Тевтонського Ордену проти Польщі та Литви щодо війни 1409–1411 років. Поляки у скарзі проти Ордену згадували: «*Ми понесли великі непоправні втрати наших людей [у битві при Ворсклі], в якій шляхтичів Польського королівства менша кількість, аніж литовських, пала, а литовців так багато загинуло, що [лише] четверта частина усього литовського війська спаслася і лишилась неушкодженою*» (Codex epistolaris Vitoldi, 1882, s. 511). Це, звісно, перебільшення. Втрати князівства Литовського хоча й були великими, однак, не катастрофічними, оскільки уже у 1409 р. держава вступила у протистояння з Тевтонським Орденном. Встановити приблизні втрати татарських загонів хана Тохтамиша неможливо через нестачу писемного та археологічного матеріалу, втім, варто припустити, що вони були не надто значними, оскільки уже через кілька років хан проводив військові кампанії, щоб повернути престол, а у битві при Грюнвальді 1410 р. на боці князівства брало участь від трьох до п'яти тисяч татарських воїнів.

Ординці переслідували рештки війська Вітовта, спустошували та розграбовували руські землі, дійшли до Києва та Луцька. На думку дослідника В. Гулевича, Вітовт Кейстутович відправив до міста кілька гармат та інше озброєння, аби зміцнити гарнізон твердині (Гулевич, В. 2013, с. 159). Ординці, не маючи великої кількості облогових машин, побоювалися, що облога Києва триватиме довго. Водночас гарнізон міста непокоївся, чи вдасться вистояти, і обидві сторони пішли на компроміс – кияни заплатили 3 тис. монет викупу, а ординці зняли облогу (Kromer, M. 1857, s. 752; Bielski, M. 1856, s. 498). Поразка війська Вітовта фактично заблокувала експансію Литви у південному напрямку та перекреслила плани литовського князя закріпитися на чорноморському узбережжі. Проти Литви повстав Смоленськ,

князівство вступило у тривале протистояння з Московським князівством. Тохтамиш так і не зміг повернути собі ханський престол, приблизно взимку 1406–1407 рр. зробив ще одну спробу та загинув. Натомість частина татар залишилася у Литві, вони брали участь у війні проти Ордену, розпочатої у 1409 році. 15 липня 1410 р. поблизу Грюнвальда у бою зішлись військо Ордену (до 27 тис. воїнів) та об'єднане литовсько-польське військо (до 39 тис. воїнів) (Turnbull, S. 2003, p. 25; Kuczyński, S. 1987, s. 267). У складі литовського війська, яким командував князь Вітовт, були й загони татар. Татари й литовці атакували ворожих лучників та артилеристів, завдали їм відчутних втрат. Частина істориків зазначає, що литовці й татари застосували тактичний прийом «оманливий відступ», аби спровокувати тевтонців на переслідування, порушити їх бойовий стрій та виснажити (Korta, A. 1949, s. 86). Вочевидь, задум литовців вдавня, оскільки частина тевтонців почала переслідувати опонентів, порушила бойовий стрій (Jurgela, S. 1961, p. 48). Далі об'єднане литовсько-польське військо завдало контрудару і Орден зазнав поразки, втративши до 8 тис. убитими (включаючи вище керівництво та магістра Ульріха фон Юнгінгена) та 14 тис. полоненими. Якщо литовці й татари насправді провели «оманливий відступ», то цілком ймовірно, що князь Вітовт перейняв цей маневр саме у татар під час битви при Ворсклі.

Висновки. Похід війська Великого Князівства Литовського та його союзників 1399 р. на території Золотої Орди був частиною амбіційного плану литовського князя Вітовта щодо зміни політичного керівництва у Золотій Орді з подальшим взяттям під контроль руських земель та територій Московського князівства. Автор доводить, що крім литовців, які домінували в об'єднаному війську, значний контингент становили татарські загони хана Тохтамиша, а їх кількість у литовському війську варто вважати у межах від 1 до 3 тис. вершників. 12 серпня 1399 р. поблизу р. Ворскли відбулася битва між військом Вітовта та силами Орди, якими командували хан Тимур-Кутлуг та воєначальник Едигей. Ординці мали значну чисельну перевагу над опонентами, однак, Вітовт і Тохтамиш зробили основну ставку на тактику та застосування артилерії – литовці та їх союзники побудували укріплений табір, планували відбити ворожі удари, за підтримки артилерії завдати контрударів. На основі писемних джерел та знахідок автор визначив, що литовці використовували артилерію. Також автор при-

пускає, що литовці та їхні союзники – татари – не провели належним чином розвідку, не мали запасних планів ведення бойових дій, оскільки ординці змогли здійснити тактичний маневр «оманливий відступ», виманили значну частину сил опонентів на переслідування, провели флангові удари та оточили ці сили. Битва завершилася поразкою об'єднаного війська Вітовта, ординське військо переслідувало опонентів, дійшло до Києва та Луцька. Доведено, що поразка не стала катастрофою, значна частина литовсько-

го і татарського війська врятувалася, князівство вже у 1409 р. вступило у війну з Орденем. Після поразки у битві фактично було поставлена жирна крапка на експансії Литовського Князівства у південному напрямку. Натомість Вітовт вивчив уроки битви при Ворсклі і у зіткненні з силами Тевтонського Ордену поблизу Грюнвальда у 1410 р., можливо, повторив тактику, застосовану ординцями у 1399 р. – «оманливий відступ», що, власне, й робили їхні татарські союзники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Bernardini, M. (2017). *Tīmūr and the Frankish Powers. The Crusade in the Fifteenth Century*. London : Routledge, p. 109–119.
- Białuński, G. (2012). Surwiłowie. Przykład kariery litwinów w Prusach. *Istorijos šaltinių tyrimai*. Vol. 4, s. 13–44.
- Bielski, M. (1856). *Kronika polska Marcina Bielskiego*. T. 1. Sanok : K. Pollak, 699 s.
- Chazbijewicz, S. (2010). Chan Dżelaleddin i Tatarzy w bitwie pod Grunwaldem. *Przegląd Tatarski*. №. 2. s. 6–9.
- Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae 1376–1430*. (1882). Cracoviae : Acad. Literarum, 1113 s.
- Długosz, J. (2009). *Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa Polskiego [Annals, or Chronicles of the Famous Kingdom of Poland]*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 383 s.
- Favereau, M. (2021). *The Horde: How the Mongols Changed the World*. Harvard University Press, 384 p.
- Hildinger, E. (1996). *The Story of the Mongols Whom We Call the Tartars*. Boston : Branden Publishing, 127 p.
- Ivinskis, Z. (1991). *Lietuvos istorija: iki Vytauto Didžiojo mirties*. Vilnius : Mokslas, 428 s.
- Jurgela, C. (1961). *Tannenberg (Eglia-Grunwald) 15 July 1410*. New York : Lith. Veterans Assoc. «Ramove», 104 p.
- Korta, A. (1949). Strategia i taktyka bitwy grunwaldzkiej. *Nasza myśl*. R. 3, № 7–8, s. 83–91.
- Kričinskis, S. (1993). *Lietuvos totoriai*. Vilnius : T. Bairašauskaitė, 280 s.
- Kromer, M. (1857). *Kronika polska Marcina Kromera biskupa warmińskiego*. Sanok : nakł. i druk Karola Pollaka, 1500 s.
- Krczynski, S. (1998). *Kronika wojenna Tatarów litewskich*. Gdansk : Związek Tatarów Polskich, Oddział, 55 s.
- Kuczyński, S. (1987). *Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409–1411*. Warszawa : Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 682 s.
- Miechowa, M. (1519). *Chronica Polonorum*. Kraków, 512 s.
- Nicolle, A. (2002). *Companion to Medieval Arms and Armour*. Martlesham : Boydell Press, 280 p.
- Orlyk, V. (2015). Teutonic order and the battle on the Vorskla river in August 1399 (numismatic aspect). (Ed. K. Filipow). *Pieniadz a propaganda. Wspólne dziedzictwo Europy: Białoruś-Bułgaria-Czechy-Litwa-Lotwa-Mołdawia-Polska-Rosja-Rumunia-Słowacja-Ukraina*. Augustów-Warszawa, s. 100–104.
- Polechow, S. (2019). Itinerarium wielkiego księcia litewskiego Witolda: 4/5 sierpnia 1392 – 27 października 1430. *Rocznik Lituanistyczny*. T. 5, s. 9–121. <https://doi.org/10.12775/RL.2019.5.01>
- Radoch, M. (2006). Wydatki wielkiego mistrza Konrada von Jungingen na zdobycie Żmudzi w latach 1398–1401. (w świetle księgi podskarbiego malborskiego). *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*. T. 4, s. 461–495.
- Rimbaud, A. (1904). *The History of Russia from the Earliest Times to 1877*. New York: A. L. Burt, 340 p.
- Scriptores rerum Prussicarum: die Geschichtsquellen der Preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft* (1866). Band 3. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 730 s.
- Smojver, D. (2022). Special military tactics employed by the Mongols during their 13-th century conquest. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*. Vol. XXV. No. 51, pp. 37–53.
- Turnbull, S. (2003). *Tannenberg 1410 Disaster for the Teutonic Knights*. London: Osprey Campaign, 96 p.

- Verdiyev, M. (2019). *Altın Orda Devleti'nde Nasıreddin Toktamış Han Dönemi (1379–1397)*. Konya :Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 288 s.
- Vernadsky, G. (1969). *A History of Russia*. New Haven :Yale University Press, 518 p.
- Wapowski, B. (1847). *Dzieje Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego od roku 1380 do 1535*. T. 1. Malinowski M. Tł. Wilno : T. Glücksberg, 491 s.
- Zdan, M. (1930). Stosunki litewsko-tatarskie za czasów Witolda. *Ateneum Wilenski*. R. 7, № 3–4, s. 529–601.
- Білецька, О. (2004). *Поділля на зламі 14–15 ст.* Одеса : Астропринт, 416 с.
- Галушка, А. (2016). Військо Великого князівства Литовського. (Упоряд. К. Галушко). *Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів»*. *Воєнна історія України від давнини до сьогодення*. Харків, с. 163–177.
- Гулевич, В. (2013). Західні землі улусу Джучі в кінці 13–14 ст. і Тука-Тимуриди. *Спеціальні історичні дисципліни*. Т. 22–23. С. 138–178.
- Жук, В. (1999). *Велика битва на Ворсклі (До 600-річчя битви Вітовта із золотоординцями на Ворсклі 12 серпня 1399 р.)*. Полтава : ПОПОПП, 38 с.
- Петренко, І. & Боечко, В. (2023). Битва князя Вітовта на річці Ворскла 1399 р. у дослідженнях істориків Віри Жук (1928–2008). *Сіверянський літопис*. № 6, с. 15–22. <https://doi.org/10.58407/litopis.230602>
- ПСРЛ*. (1851). Т. 5. Псковские и Софийские летописи. СПб.: Типография Эдуарда Праца, 275 с.
- ПСРЛ*. (1897). Т. 11. VIII. Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью. Под ред. С. Ф. Платонова. СПб. : Типография И. Н. Скороходова, 254 с.
- Стрийковський, М. (2011). *Літопис польський, литовський, жмудський і всієї Русі*. (Відп. ред. О. Купчинський). Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 1075 с.
- Шурхало, Д. (2019). Битва на Ворсклі: українські землі між Литвою й Ордою URL: <https://tinyurl.com/3xcard2a> [дата зверн.: 17.02.2026].
- Якубаускас, А. (2018). Литовські татари. *Часопис «І»*. № 90, с. 49–73. URL: <https://tinyurl.com/33w54uvs> [дата зверн.: 20.02.2026].

REFERENCES

- Bernardini, M. (2017). Tīmūr and the Frankish Powers. *The Crusade in the Fifteenth Century*. London : Routledge, p. 109–119. [in English].
- Białyński, G. (2012). Surwiłowie. Przykład kariery litwinów w Prusach [The Surwiłs: An Example of Lithuanian Career in Prussia]. *Istorijos šaltinių tyrimai*. Vol. 4. s. 13–44. [in Polish].
- Bielski, M. (1856). *Kronika polska Marcina Bielskiego* [Marcin Bielski's Polish Chronicle]. T. 1. Sanok : K. Pollak, 699 s. [in Polish].
- Biletska, O. (2004). *Podillia na zlami 14–15 st.* [Podillia at the turn of the 14th–15th centuries]. Odesa : Astroprynt, 416 s. [in Ukrainian].
- Chazbijewicz, S. (2010). Chan Dżelaleddin i Tatarzy w bitwie pod Grunwaldem [Khan Jelaledin and the Tatars at the Battle of Grunwald]. *Przegląd Tatarski*. №. 2, s. 6–9. [in Polish].
- Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae 1376–1430* [Codex epistolary of Vytautas the Great, Duke of Lithuania 1376–1430]. (1882). Cracoviae : Acad. Literarum, 1113 s. [in Latin].
- Długosz, J. (2009). *Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa Polskiego* [Annals, or Chronicles of the Famous Kingdom of Poland]. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 383 s. [in Polish].
- Favereau, M. (2021). *The Horde: How the Mongols Changed the World*. Harvard University Press, 384 p. [in English].
- Halushka, A. (2016). Viisko Velykoho kniazivstva Lytovskoho [Army of the Grand Duchy of Lithuania]. (Comp. K. Halushko). *Pole bytvy – Ukraina. Vid «volodariv stepu» do «kiborhiv»*. *Voienna istoriia Ukrainy vid davnyiny do sohodennia*. Kharkiv, s. 163–177. [in Ukrainian].
- Hildinger, E. (1996). *The Story of the Mongols Whom We Call the Tartars*. Boston: Branden Publishing, 127 p. [in English].
- Hulevych, V. (2013). Zakhidni zemli ulusu Dzhuchi v kintsi 13–14 st. i Tuka-Tymurydy [Western lands of the Juchi ulus in the late 13th–14th centuries and the Tuka-Timurids]. *Spetsialni istorichni dystsyplyny*. Т. 22–23, s. 138–178. [in Ukrainian].
- Ivinskis, Z. (1991). *Lietuvos istorija: iki Vytauto Didžiojo mirties* [History of Lithuania: until the death of Vytautas the Great]. Vilnius: Mokslas, 428 s. [in Lithuanian].

- Jurgela, C. (1961). Tannenberg (Eglijā-Grunwald) 15 July 1410. New York : Lith. Veterans Assoc. «Ramove», 104 p. [in English].
- Korta, A. (1949). Strategia i taktyka bitwy grunwaldzkiej [Strategy and tactics of the Battle of Grunwald]. *Nasza myśl*. R. 3, № 7–8, s. 83–91. [in Polish].
- Kričinskis, S. (1993). *Lietuvos totoriai* [Lithuanian Tatars]. Vilnius : T. Bairašauskaitė, 280 s. [in Lithuanian].
- Kromer, M. (1857). *Kronika polska Marcina Kromera biskupa warmińskiego* [The Polish Chronicle of Marcin Kromer, Bishop of Warmia]. Sanok : nakł. i druk Karola Pollaka, 1500 s. [in Polish].
- Kryczyński, S. (1998). *Kronika wojenna Tatarów litewskich* [A War Chronicle of the Lithuanian Tatars]. Gdansk : Związek Tatarów Polskich, Oddział, 55 s. [in Polish].
- Kuczyński, S. (1987). *Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409–1411* [The Great War with the Teutonic Order in 1409–1411]. Warszawa : Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 682 s. [in Polish].
- Miechowa, M. (1519). *Chronica Polonorum* [Chronicle of Polonorum]. Kraków, 512 s. [in Latin].
- Nicolle, A. (2002). *Companion to Medieval Arms and Armour*. Martlesham : Boydell Press, 280 p. [in English].
- Orlyk, V. (2015). Teutonic order and the battle on the Vorskla river in August 1399 (numismatic aspect). (Ed. K. Filipow). *Pieniadz a propaganda. Wspólne dziedzictwo Europy: Białoruś-Bułgaria-Czechy-Litwa-Lotwa-Moldawia-Polska-Rosja-Rumunia-Słowacja-Ukraina*. Augustów-Warszawa, s. 100–104. [in English].
- Petrenko, I. & Boiechko, V. (2023). Bytva kniazia Vitovta na richtsi Vorskla 1399 r. u doslidzhenniakh istorykyni Viry Zhuk (1928–2008) [Prince Vytautas' Battle on the Vorskla River in 1399 in the research of historian Vira Zhuk (1928–2008)]. *Siverianskyi litopys*. № 6, s. 15–22. <https://doi.org/10.58407/litopis.230602> [in Ukrainian].
- Polechow, S. (2019). Itinerarium wielkiego księcia litewskiego Witolda: 4/5 sierpnia 1392 – 27 października 1430 [Itinerary of the Grand Duke of Lithuania Vytautas: August 4/5, 1392 – October 27, 1430]. *Rocznik Lituanistyczny*. T. 5, s. 9–121. <https://doi.org/10.12775/RL.2019.5.01> [in Polish].
- PSRL. (1851). T. 5. Pskovskie i Sofijskie letopisi. SPb.: Tipografiya Eduarda Praca, 275 s. [in Russian].
- PSRL. (1897). T. 11. VIII. Letopisnyj sbornik, imenuemyj Patriarsheyu ili Nikonovskoyu letopisyu. Pod red. S. F. Platonova. SPb.: Tipografiya I. N. Skorohodova, 254 s. [in Russian].
- Radoch, M. (2006). Wydatki wielkiego mistrza Konrada von Jungingen na zdobycie Żmudzi w latach 1398–1401. (w świetle księgi podskarbiego malborskiego) [Expenditures of Grand Master Konrad von Jungingen on the conquest of Samogitia in the years 1398–1401 (in the light of the book of the treasurer of Malbork)]. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*. T. 4, s. 461–495. [in Polish].
- Rambaud, A. (1904). *The History of Russia from the Earliest Times to 1877*. New York : A. L. Burt, 340 p. [in English].
- Scriptores rerum Prussicarum: die Geschichtsquellen der Preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft* [Scriptores rerum Prussicarum: the historical sources of Prussian prehistory up to the fall of the Teutonic Order's rule] (1866). Band 3. Leipzig : Verlag von S. Hirzel, 730 s. [in German].
- Shurkhalo, D. (2019). Bytva na Vorskli: ukraiński zemli mizh Lytvoiu y Ordoiu [Battle of Vorskla: Ukrainian lands between Lithuania and the Horde]. URL: <https://tinyurl.com/3xcard2a> [Accessed: 17.02.2026]. [in Ukrainian].
- Smojver, D. (2022). Special military tactics employed by the Mongols during their 13-th century conquest [Special military tactics employed by the Mongols during their 13-th century conquest]. *Polemos: časopis za interdiciplinarna istraživanja rata i mira*. Vol. XXV. No. 51, pp. 37–53. [in English].
- Strykovskyi, M. (2011). *Litopys polskiy, lytovskiy, zhmundskiy i vsiiei Rusy* [Chronicle of Poland, Lithuania, Samogitia and all of Russia]. (Red. O. Kupchynskiy). Lviv : Naukove tovarystvo im. Shevchenka, 1075 s. [in Ukrainian].
- Turnbull, S. (2003). *Tannenberg 1410 Disaster for the Teutonic Knights*. London : Osprey Campaign, 96 p. [in English].
- Verdiyev, M. (2019). *Altın Orda Devleti'nde Nasreddin Toktamış Han Dönemi (1379–1397)* [The Golden Horde State during the reign of Nasir al-Din Toktamish Khan (1379–1397)]. Konya : Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 288 s. [in Turkish].
- Vernadsky, G. (1969). *A History of Russia*. New Haven : Yale University Press, 518 p. [in English].
- Wapowski, B. (1847). *Dzieje Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego od roku 1380 do 1535* [The history of the Polish Crown and the Grand Duchy of Lithuania from 1380 to 1535]. T. 1. Malinowski M. Tł. Wilno : T. Glücksberg, 491 s. [in Polish].

Yakubauskas, A. (2018). Lytovski tatarų. *Chasopys «I»*. № 90, s. 49–73. URL: <https://tinyurl.com/33w54uvs> [Accessed: 20.02.2026]. [in Ukrainian].

Zdan, M. (1930). Stosunki litewsko-tatarskie za czasów Witolda [Lithuanian-Tatar relations during the time of Vytautas]. *Ateneum Wilenski*. R. 7, № 3–4, s. 529–601. [in Polish].

Zhuk, V. (1999). *Velyka bytva na Vorskli (Do 600-ricchia bytvy Vitovta iz zolotoordyntsiamy na Vorskli 12 serpnia 1399 r.)* [The Great Vorskla Campaign (To the 600th anniversary of the victory of Vitovt with the golden cannon on the Vorskla, August 12, 1399)]. Poltava : POIPOP, 38 s. [in Ukrainian].

Serhii KOZLOVSKYI

PhD of Historical Sciences, Associate Professor

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4590-2433>

**TATAR ARMY OF TOKHTAMYSH KHAN
IN THE BATTLE OF THE VORSKLA RIVER (1399):
ARMAMENT, TACTICS, AND THE COURSE OF THE CAMPAIGN**

The article examines the participation of Tatar detachments under Tokhtamysh Khan as military allies of the Grand Duchy of Lithuania, led by Vytautas the Great, in the Battle of the Vorskla River in 1399. It is established that, by the late 14th century, a significant number of Tatars had settled within the Grand Duchy and participated in the military campaigns of its ruler.

The study considers the circumstances of the Tatars' presence in the Grand Duchy of Lithuania, the approximate size of their forces, their armament, and the course of the battle, with particular emphasis on the tactical manoeuvre known as the "feigned retreat" as well as the consequences of the engagement.

A detailed analysis of contemporary sources demonstrates that, in 1397–1398, Vytautas conducted several campaigns – likely of a reconnaissance nature – into the Don and Azov regions, as well as the lower reaches of the Dnipro and the Southern Buh. In 1399, Vytautas the Great assembled a considerable army, numbering tens of thousands of soldiers, and launched a campaign against the territories of the Golden Horde.

It is shown that the Golden Horde not only held a numerical advantage but also employed more effective tactics, avoiding a direct assault on the enemy's fortified camp. The battle had significant consequences, particularly for Tokhtamysh, who failed to regain the Khan's throne, and for the Grand Duchy of Lithuania, which did not succeed in securing control over the Rus' lands or gaining access to the Black Sea.

The defeat, however, was not catastrophic, as a substantial portion of the Lithuanian and Tatar forces survived. Subsequently, the Grand Duchy entered into conflict with the Teutonic Order in 1409, and Tatar contingents once again became its allies. It is further suggested that Vytautas drew lessons from the battle, adopting tactical practices of the Horde – particularly the feigned retreat – and later applying them against the Teutonic Order, notably at the Battle of Grunwald in 1410.

Keywords: *Grand Duchy of Lithuania, Golden Horde, Tatars, military art, battle, army, tactics, losses.*

Стаття надійшла 03.03.2026

Стаття прийнята до друку 17.03.2026